

БЪЛГАРСКИТЕ ОБЩНОСТНИ ОРГАНИЗАЦИИ В ЧУЖБИНА В УСЛОВИЯТА НА ПАНДЕМИЯ¹

Проф. д-р Владимир Пенчев

*Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей
при Българска академия на науките*

д-р Анелия Авджиева

Социален антрополог на свободна практика

д-р Таня Матанова

*Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей
при Българска академия на науките*

Животът в условията на пандемията, причинена от Ковид-19, подпомогна създаването на нови форми на взаимодействие, планиране, включване, които имат пряка връзка с всички видове прояви на обществен и културен живот на българите в чужбина, както и в дейността на организациите на техните общности. 2020 година се оказва година на преосмисляне, реорганизиране, консолидиране и изграждане на индивидуална, но и колективна отговорност не само от гледна точка на публичното здраве, но и с оглед на начините, по които българите си общуват, помагат и съдействат. В случая, от една страна, се наблюдава промяна в призмата на възприемане на действителността, вследствие призова за обръщане към себе си (продиктуван от противоепидемичните мерки) – и като личност, и като общество. От друга страна, ситуацията доведе до открояване на невидимите връзки, които свързват напусналите родината си и започнали живота си в друга държава, както в посока към техните социални мрежи от силни (родствени) и слаби (приятели, колеги, съседи и др.) връзки „там“, така и с други българи-мигранти „тук“, част от общността в другоетничната среда. Именно подобни мрежови нишки са в основата на изграждането и поддържането на различните „класически“ и „некласически“ форми на общностна консолидация, служещи за съхраняване на идентичностите, за предаване на културно наследство, за изграждане на социума в държавата, но и за подхранване на връзките с дома, с близките и приятелите, с родината.

Изследователските ни наблюдения бяха концентрирани около т.нар. „класически“ консолидационни структури – дружества/сдружения, неделни училища, църковни общини, танцови състави, клубове, виртуални групи и пр., но не изключваха и „некласическите форми“ като уеб сайтове и различни виртуални групи (вж. Пенчев и др. 2017). Институционализираните структури на българи в чужбина извършваха преди пандемията своите разнообразни дейности по линията на утвърдените до обявяването ѝ форми на присъствен контакт и директно общуване лице-в-лице. Такива са събирания, чествания, уроци, фестивали, събори, служби, пикници, работилници и т.н. (вж. Пенчев и др. 2017; Матанова 2016; Борисова 2017; Gegova, Borisova 2015 и др.). Наложените почти повсеместно мерки за безопасност предизвикаха обаче реорганизирането, препланирането и намирането на нови начини за поддържане на общностния и вътрешноинституционален живот, стъпвайки в голяма степен на използването на

---

¹ Настоящият текст е подготвен в изпълнение на проекта „Културно наследство и институционализация на българските исторически и съвременни мигрантски общности отвъд Европа“, финансиран от Фонда за научни изследвания при МОН.

различни виртуални технологии и канали за комуникация и организация. Това беше резултат от препоръките и изискванията за физическата дистанция, която се превърна постепенно в социална такава, с призови за ограничаване на личните контакти с непознати, но и с близки и роднини. Глобалният локдаун през месеците март и април изцяло преобърна ритъма на живот, както и практиките за колективно празнуване. Известното разхлабване на мерките през лятото, най-вече по икономически причини, не промени глобално ситуацията, напротив, към днешна дата вече сме във втора вълна на коронакризата, респ. затягане на различните ограничения в социалния и културен живот на обществата.

С други думи, българите в чужбина и техните общностни организации продължават да съществуват и в есента на 2020 година в условията на пандемия.

Настоящият текст цели представянето на една обобщена картина на живота на българите и техните институции в европейските и извъневропейските дестинации, на основата на теренни наблюдения на изследователите преди пандемията², но най-вече на отговорите на респонденти в подготвената от екипа по проекта през месец март 2020 г. анкета „Организациите на българските общности в чужбина в ситуация на пандемия“³, споделени в периода от 15. април до 30. август 2020 г.⁴ В нея се включиха 93 души, основно от Западна, Средна и Южна Европа (минимално е присъствието на Скандинавия и Източна Европа), от Северна Америка, Австралия и Африка (ЮАР, Мароко)⁵. Анкетиранията са анонимни и са предимно представители на български организации (асоциации, дружества, клубове и т.н.), неделни български училища, различни фолклорни формации, църковни общности, медии и т.н., но и доброволци към тях. Те изпълняват функциите на председатели, секретари, членове на ръководства, редови членове, учители, свещеници, медийни специалисти, хореографи и др., вкл. собственици на бизнес структури, счетоводители. Голямата част от тях са наши събеседници от теренните проучвания на членовете на изследователския екип както по настоящия проект, така и по предишния в тази област, с които продължава поддържането на постоянен контакт.

Резултатите от анкетата ни дават основания да се опитаме да представим една сравнително обективна (въпреки че често отговорите на респондентите ни са субективни и емоционализирани) картина на механизмите за функциониране на българските

---

² Екипът по цитирания по-горе проект вече е провел теренни посещения в няколко извъневропейски държави, като посещенията в Австралия бяха през 2019 г., в Мароко и ЮАР през 2020 г., малко преди пандемичната ситуация, а посещенията в САЩ – в рамките на предишен изследователски проект „Културно наследство в миграция: модели на институционализация и консолидация на българските общности в чужбина“ (2014-2017), финансиран от ФНИ, резултати от който бяха колективна монография, тематичен сборник с доклади от проведената международна конференция, пътуваща изложба, експонирана в редица български градове и в чужбина, брошура с предложения за държавни политики спрямо българите в чужбина, отделни статии на екипа и т.н. Вж. <https://www.migrantheritage.com/>. Вж. и <https://www.migrantheritage.com/издания>, <https://www.migrantheritage.com/представяне-на-научно-приложно-издан./>

³ Искрено благодарим на десетките наши сънародници от различни организации по света, които откликнаха на нашия призив и споделиха своя опит по време на пандемията.

⁴ Автори на анкетата са доц. д-р Боян Кулов, д-р Лина Гергова, д-р Таня Матанова, д-р Анелия Авджиева, д-р Валентин Воскресенски, като в нейното разпространение се включиха и другите членове на екипа проф. Владимир Пенчев, доц. д-р Николай Вуков, д-р Яна Гергова, д-р Мариянка Борисова, докт. Щерьо Щерев.

⁵ По страни отговорилите са съответно: Австралия – 10, Великобритания – 7, Германия – 6, Гърция – 4, Дания – 1, Ирландия – 3, Испания – 16, Италия – 2, Канада – 1, Кипър – 2, Мароко – 1, САЩ – 13, Франция – 5, Финландия – 1, Швейцария – 2, ЮАР – 2, Япония – 1, Не желая да отговоря на този въпрос – 2, Другаде – 14 (Украйна, Словакия, Австрия и други европейски държави).

общности в другоетнична среда в условията на пандемия и на тази основа вече да направим опит за техен анализ. Времето близост на ситуацията, свързана с коронакризата, е условие за протичащото и в момента изследване и осмисляне на нейните последици и бъдещи влияния, не само около личността и социалния обществен живот, около бизнеса и търговските отношения, около свободното придвижване на хора и стоки, но и около начините за създаване на общностна близост и осмисляне на културата. Те са свързани със стратегиите за изграждане и поддържане на идентичност, унаследяване на културни маркери и съхраняване на културно наследство. Именно за тях „работят“ организациите (формални и неформални) на българите в чужбина. Все още няма достатъчно на брой изследователски прегледи върху тази глобална ситуация, поради което и настоящият текст има за цел да постави емпиричен материал за техния бъдещ път.

Пандемията и организациите на българите в чужбина

Пандемията, причинена от Ковид-19, повлия и все още влияе не само на всекидневието на различните общества, но и на празничността – и двете регулирани от официални и неофициални правила и норми. Организациите на българите в чужбина, подобно на примери от цял свят, преустановиха, преформулираха и преориентираха дейностите си (вж. например Попчева 2020, Попчева 2020а). Как това ще се отрази на тяхната функция за съответната общност и за обществото, в което действат, е въпрос на планиране и вземане на адекватни мерки за справяне по време и след коронакризата.

В проучване за ролята на културата във възстановяването от Ковид-19 през август тази година Самех Вахба, Ернесто Отоне и Рана Амитахмасеби посочват, че *„по време на пандемията от Ковид-19 изкуството и културата, подобно на други засегнати сектори в обществото и икономиката, се нуждаят от държавна подкрепа, която да смекчи отрицателните въздействия от затварянията и икономическия спад, както и що се отнася до бързия старт към процеса на възстановяване.“* (Wahba et al. 2020) В подобна насока, но по отношение на мигрантския сектор са ориентирани въпросите, посветени на ситуацията в съответната държава-приемник. Разнообразни и дори полярни в някаква степен са отговорите на въпроса за политиките, насочени към обезпечаване на дейността на българските организации по време на пандемията, съобразно конкретната държава, статута на конкретната организация и конкретните държавни политики. Имайки предвид, че голяма част от организациите на българите в чужбина са със статут на неправителствени организации или са на доброволчески начала, подкрепата, подобно на примерите в други държави, включително България, се изразява предимно в частично покриване на наеми, участие в конкурси за финансиране, без преки осезаеми и разпознаваеми политики, насочени конкретно към този сектор. Това може да се проследи и в различните изследвания по темата. Пример е проучването на фондация „ВCause“ за начините, по които НПО секторът в България се справя по време на коронакризата, в което се посочва, че „НПО секторът се е справил финансово, благодарение на частното финансиране и доброволния труд“⁶. Над 80% от отговорите сочат, че няма конкретни политики за подкрепа или респондентът не е запознат с такива, че капацитетът на организацията не отговаря за изискванията за финансова помощ, като са единични примерите за подкрепа в рамките на официална политика на съответната държава. Ето и някои

---

⁶ Повече за проучването вж. в уебсайта на фондацията: <https://www.bcause.bg/razvitiie-na-srednata/news-srednata/608-grazhdanskite-organizatsii-sa-se-spravili-v-krizata-covid-19-blagodarenie-na-chastno-finansirane,-dobrovolchestvo-i-sartsata-rabota.html> (18.10.2020 г.).

изключения: „Преди тази епидемия получихме финансов стимул за разпространяване на нашата култура в Калифорния. След обявяването на карантината ни изпратиха съобщение, че условията за отчитане на финансите са облекчени и можем да използваме средствата и по други начини, които преценим, стига да са в унисон с програмата, по която сме финансирани“; „За всяка организация политиката по обезпечаване на разходите е различна в зависимост от структурата на общността. За нашата примерно като организация с нестопанска цел вариантите са почти нулеви, тъй като нямаме данъчно облагане, нито печалба. Единственото облекчение за нас е 40% намаление на месечният наем“; „В момента е твърде неясно как ще продължи политиката с грантове за организации с нестопанска цел“.⁷

На въпроса, дали местните власти търсят съдействие от българските организации във връзка с провеждането на противоепидемични мерки, отговорите отново зависят в голяма степен от конкретната ситуация (напр. „законодателството на Австралия не допуска по време на пандемия правителството и местните власти да търсят съдействие от неправителствени организации“). Единични са отговорите: „Изпраща ни се писмена информация за мерки за предпазване, за икономически помощи и морална подкрепа от тукашната държавна администрация и от други групировки за подпомагане на чужденци“, „Не се е налагало да ни търсят, но имаме връзка с тях на всякакво ниво – градска управа, НПО, които ни информират за ситуацията и ни свеждат до знание решения, норми, законови разпоредби“, „Да, даваме информация на български език, разяснява се ситуацията. Тези, които са изпаднали в беда помагаме за документите, съветваме“, „Свързват се с нас на ниво организация с молба да предоставим информация на български език на всички наши сънародници за пандемията и извънредното положение в страната“, „Имаме доброволци, които са в контакт с неправителствени организации“⁸ и т.н. Следователно може да се обобщи, че най-често съществуват някакви форми на комуникация на българските общностни институции с държавните и обществените органи и организации в съответните страни, независимо от това, на кой континент са, и в ситуацията на пандемия, но със съответните национални специфики.

Тук е подходящо да отбележим, че темата за доброволчеството в условията на пандемия присъства специално в анкетата, като резултатите не участват в подобни инициативи. Останалите насочват усилията си основно „чрез споделяне на дарителски кампании, организирани от членове на общността ни“, „информация и набиране на средства и храна за нуждаещите се“, пак „топла храна на нуждаещите и шиене на маски“, като тъкмо заради последния проблем „председателката ни доброволно се включи в инициатива за надомно шиене на маски, които в началото на извънредното положение бяха изключително оскъдни“. Често срещано е също така „подпомагане на учениците и техните се показват, че повече от половината от анкетирани организации (61,3%) и техните семейства с подбор, инсталиране и настройване на новите програми и учебници, нужни за осъществяване на учебния процес“⁹. В този случай може би обективната картина е малко по-различна от посочената в отговорите на анкетата, защото наблюденията ни показват сравнително сериозна ангажираност на българите с различни доброволчески инициативи, най-често провокирани от общностните организации или от техни членове.

Що се отнася до връзките на организациите с България и мрежите за взаимопомощ, на въпроса, дали за справянето с кризата разчитат на сътрудничество и/или помощ от

⁷ Анкетата е архивирана в Архива на Националния център за нематериално културно наследство при ИЕФЕМ-БАН (АНЦНКН), сигн. АИФ VII № 4.

⁸ АНЦНКН, сигн. АИФ VII № 4.

⁹ Пак там.

България, 59,1% отговарят отрицателно, 23,7% – положително, а останалите не могат да преценят или не отговарят, като от далите положителен отговор на държавата разчитат 68,2%, на нейните представителства в съответните страни – 50%, на роднини, приятели, граждани и на медии и литература – по 31,8%, (отговорите са повече от един). Макар и по-малко на брой, мигрантските общности и техните структури не са прекъснали връзките си с България и разчитат под една или друга форма и на държавата, и на българското общество. Разнообразни са очакванията за подкрепа – морална, финансова, икономическа, информационна, логистична, предоставяне на онлайн ресурси, онлайн курсове на български език и запознаване с различни платформи и т.н., за да се стигне до обобщението, че „всякакъв вид подкрепа ще е добре дошла, сега и винаги“. Що се отнася до обратната връзка с българската държава, отношението е полярно и зависи изцяло както от държавните политики и конкретните условия в съответната страна, вкл. поведението на дипломатическите представители, така и от личния опит на мигрантите.

Функционирането на българските организации, включили се в проучването в ситуацията на пандемия, се е променило на 100%, което можем да маркираме с отговора: „Премина на дистанционно функциониране“. Или в по-разгърнат вариант: „Трябваше много бързо да реагираме и да преминем изцяло на комуникация във виртуалното пространство. Към нашата асоциация има четири български училища и най-голямата трудност дойде от организацията на преподаване. Трябваше да се съобразим и с факта, че децата ще са заети цяла седмица към испанските си училища и ще са неотлъчно пред компютрите. Справихме се с предизвикателството, дори си провеждаме извънкласните занимания, които за нас са ключът към запазването на българското самосъзнание“. Невинаги това е възможно и често се стига до временно прекратяване на дейността на организацията: „Всички културни мероприятия са отменени. Нашата организация организираше много такива, което помагаше за поддържане на контакта между българската общност“, „Събитията на живо са преустановени. Плановите се отлагат за неопределено време“, „За съжаление като организация не можем да се срещаме и да танцуваме и пеем. Но освен тази временна забрана, не очаквам да има трайни отрицателни последици“¹⁰. В голяма част от случаите се преминава към изцяло онлайн осъществяване на заплануваните инициативи и дейности (когато, разбира се, това е възможно) или към преустановяването им – нещо, което се наблюдава във всички засегнати страни и като организационно решение и като национални мерки за превенция и безопасност. Последното се отнася особено за дейностите, изискващи присъствие на повече хора. Но и при тях очакванията са оптимистични и вероятността за възраждането им след края на пандемията е много възможна.

Естествено произтичащи от това са и отговорите на въпроса как пандемията и свързаната с нея икономическа криза променя живота и функционирането на българската общност в страната. Освен човешките реакции като „Останахме в къщи“, „Зле, но ще се справим“ или „Животът е буквално спрял от вече 8 седмици“, трябва да се обърне внимание и на няколко характерни пункта: „Забелязва се разслоение в общността, в зависимост от гледните точки по отношение на пандемията“, „Когато хората не се виждат, трудно може да се говори за общност“, „Общуването се прехвърли до голяма степен в дигиталния свят“, „Изоляцията доведе до нов прочит на стойностите в живота. Хората потърсиха утеха в православната вяра“, „Много загубиха работата си и се върнаха в България. Как точно се е променила общността ще може да се каже едва след като приключи пандемията и се върнем към познатия ежедневен ритъм“¹¹. Общо взето, независимо от

---

¹⁰ Пак там

¹¹ Пак там

различните политики в различните страни, практически почти навсякъде са предприети редица мерки, които влияят сериозно върху социалните и икономическите отношения в съответните общества и естествено слагат своя отпечатък върху всички форми на индивидуално, общностно и обществено общуване на хората.

Продължавайки темата за битуването на българските общностни организации в условията на пандемия, трябва да отбележим, че най-големите трудности, с които те се сблъскват във връзка със създаването на условията, от тяхна гледна точка са: „Не можем да се събираме“, „Не можем да провеждаме репетициите си, не можем да участваме на фестивали, концерти...“, „Ние съществуваме отскоро и тъкмо нещата потръгнаха и всичко се блокира. Наехме помещение под наем за часовете по фолклорни танци, за нашето неделно училище и за курсовете по немски. И сега не можем да си платим наема, мероприятията ни отпаднаха. Пълен колапс. Тъжно...“, „Учебните занятия и богослуженията на живо не могат да бъдат заменени с онлайн такива пълноценно“, „Не можем да се развиваме и прекъсваме връзката, помежду си, защото онлайн комуникацията далеч не може да замени живия контакт (особено в един танцов състав)“, „Поддържането на социалните връзки с членове и приятели на асоциацията и упражняване на българските традиции, т.е. дистанцирането на хората от асоциацията е значително. Също така не може да се практикуват активности за децата, с които да се задълбочат знанията и любовта им към България и българските традиции“ и др. А има и характерни особености: „Като медия нашата задача е да даваме на хората актуална и достоверна информация за ситуацията с пандемията в страната, в която сме. Заради многото конспиративни теории по темата, често е трудно да убедим читателите, че представената информация е вярна“. Трябва да се отбележи обаче, че редица от общностните структури залагат на прагматичността: „При това извънредно положение се опитваме да избягваме трудностите и с огромно желание и воля да предоставяме на всички ученици необходимото за обучението“, „Не мога да говоря за трудност – адаптирахме се“ и т.н.¹² (Фиг. 2.)

Представените резултати показват, че представителите на българските институции, въпреки проблемите и трудностите, намират изходи и решения за адаптация към необичайното положение. Немалка част от българските общностни структури в различните страни остават активни в ситуацията на пандемия, търсейки адекватни форми за осъществяване на дейността си. Същевременно, те поддържат „пряката линия“ с държавата-приемник и са на висотата на обществените реакции и очаквания.

Съвсем еднозначен е отговорът на въпроса дали активистите са продължили да се срещат и да осъществяват съвместни инициативи с представители на общността и след началото на пандемията – 23% отговарят утвърдително: „Срещите са онлайн“, „Празнуваме рождени дни виртуално“, „Една фолклорна група от местните има срещи на zoom и танцуваме. Иначе поддържа връзка по телефона, приятелски“, „Създадохме поредица от видеа с експертна информация по важни и актуални теми. Организирахме виртуални срещи, на които присъстваха по 30-40 души“, „Тези срещи са онлайн с различни платформи. Почти ежедневни – аудио-визуални. Понякога продължават с часове“, „Ползване на платформи и социални медии позволява над определени проекти да се работи, а други да се реорганизируют. Образователни класове онлайн, дискусии и музикални проекти търсят начини да останат активни“¹³ и т.н. Интересен в тази връзка е акцентът към въпроса, дали има членове на организацията, които са изпаднали в изолация заради липсата на възможност за срещи на живо. Почти

---

¹² Пак Там

¹³ Пак Там

половината респонденти (възможно е повече от едно мнения) отговарят, че всички се справят с онлайн комуникацията, макар че някои предпочитат да не използват каналите за онлайн комуникация (25,8%), а най-често това са по-възрастните хора (19,40%). По-неприятна е ситуацията, когато „дейността ни не може да се извършва онлайн и в момента организацията ни не функционира“ (10,8%). Но все пак, като цяло, става ясно, че в огромната си част българските общностни структури реагират адекватно на ситуацията в технологично отношение¹⁴. На въпроса дали съответната организация е започнала да използва нова онлайн платформа, отговорите (които може да са повече) се простират от „Не, досегашните свършиха достатъчно добра работа (18,3%) и „Не, но разширихме присъствието си в социалните мрежи Facebook, Instagram, Youtube и др.“ (31,2%) до „Да, платформи за видеоконферентна връзка – Skype, Google Meet, Zoom и др.“ (60,2%), „Да, интегрирани системи за комуникация – Slack, Workplace by Facebook и др.“ (15,1%) и „Да, виртуални среди за обучение – Moodle, X2O Media и др.“¹⁵(9,7%). Става ясно още, че съответната организация или създава отделни виртуални групи във връзка с възникване на пандемията (35,5%), или по-скоро използва вече наличните (40,9%), като сравнително малка част (19,4%) отговарят негативно. Тези групи се възприемат основно като канал за комуникация и споделяне на актуална информация (66,2%), за споделяне на уроци и изпълнени домашни задания (67,6%), за споделяне на нужда или желание за някаква подкрепа (56,3%), за четене на книги, слушане на музика и други подобни (36,6%), за справка за здравословното състояние (23,9%), за четене на молитви/предаване на богослужения (18,3%) и т.н. (вкл. за събрание, урок по танци, дискусии и дори „виртуален бар“).

В тази връзка вече е логичен и въпросът за взаимодействията индивид-институция, или с други думи – за какво най-често се обръщат към общностните си структури българите в условията на пандемията, както се оказва (възможен е повече от един отговор), че най-вече за практическа информация във връзка с положението в страната (44,1%), за съвети за ученето у дома (45,2%), за социална подкрепа (33,3%), за информация за предстоящи събития и чествания (32,3%), за духовна подкрепа (31,8%), за юридически консултации (20,4%), за търсене на работа (19,4%) и т.н. От отговорите проличава, че отношението е съвсем прагматично и е свързано както с характеристиките на пандемичната ситуация, така и с продължаването на общностния живот в нейните условия. Следва тук и въпросът за обратната връзка, т.е. дали общностните структури получават, и ако да, каква е помощта от общността в периода на пандемия. Отговорите варират от „Да, най-вече морална“ (47,3%) и „Да, морална и материална“ (11,8%) до сравнително по-редките „Не, нямаме нужда“ (18,3%) или „Не, общността ни няма възможност да ни подкрепя“ (8,6%)¹⁶. Има, разбира се, и други по-малобройни отговори, като сравнително висок е процентът (7,5%) на неизказалите мнение. Независимо от смущенията в общуването, предизвикани от коронакризата, връзката индивид-институция е жива и жизнена, дори и в условията на приемното общество. В условия на криза често се стига до преразпределение на функции на членовете в дадена организация и поемането на нови ангажменти. При сегашната пандемия това изглежда не е точно така, защото голямата част от респондентите (72%) отговарят отрицателно, а при останалите акцентът е върху „ново разпределение на отговорностите между членовете на екипа с цел подобряване на работата при сегашната ситуация“, „действаме единно и взаимозаменяемо според времето и задачите за изпълнение“, „на почти всички ни се наложи да поемем

¹⁴ За виртуалните технологии, използвани за комуникация и подпомагане в „новото коронавирусно ежедневие“ в Хонг Конг вж. Song, Walline 2020.

¹⁵ АНЦНН, сигн. АИФ VII № 4.

¹⁶ Пак там

допълнителни отговорности“, „нуждата от нови форми на комуникация изисква друга заетост и друг подход“, „определени хора започнаха активно да се занимават с дигиталните инструменти и да разказват и помагат на останалите“ и т.н. В крайна сметка се очертава и въпросът дали може да се смята, че съответната общностна структура ще спечели по някакъв начин от ограничаването на физическите контакти и активизирането на онлайн комуникацията във връзка с пандемията? Макар да са възможни повече отговори, нашите сънародници като цяло наблягат на позитивната страна на нещата – „Да, в периода на паузата имахме възможност да осмислим досегашния си опит и да направим планове за бъдещето“ (31%), „Да, разбрахме колко сме важни за общността ни“ (30%), „Да, общността ни стана по-обединена“ (15%), „Да, открихме нови начини за привличане на хора в общността ни“ (15%), комуникирахме“ (11%) и т.н., като отрицателните отговори са 34%,¹⁷

В контекста на тези разсъждения естествено се появява и въпросът за формите и начините за конкретна изява на етнокултурната идентичност и за съхраняване на културно наследство в другоетничната среда в условията на пандемия. Несъмнено това е основна дейност на организациите на българите в чужбина – чрез провеждане на разнообразни чествания по повод национални, културни и религиозни празници, при това най-вече в присъствена форма, тъй като тъкмо общият празник е най-характерната форма за консолидация на общността. Началото на пандемията Ковид-19 съвпадна с големи християнски и национални празници, важни за българите, затова в случая е от значение какви стратегии са имали те за тяхното отбелязване и честване. Малко по-малко от половината респонденти (48,4%) отговарят, че са се съобразили със ситуацията, 34,4% са празнували, а 17,2% – не са. Най-характерни са следните дейности: „Имаме срещи виртуално (аудио-визуално) и с деца, и с възрастни, но преди всичко вътре в семействата се спазват всички традиции. С учениците – всякакъв вид обучение, насочено към обичаи и традиции, изготвяне на клип за поздрав на всички в общността ни“ „Бяха проведени видео конферентни връзки за съвместно отбелязване на празниците“, „Онлайн стрийминг на богослужението, послания за празниците, взаимопомощ от материален характер“, „Изпращане на честитки, активности във ФБ“, „Поставихме поздравителен адрес на фейсбук страницата ни“, „Вместо да празнуваме 24 май и края на учебната година заедно и с програма, всяко дете и учителите ще подготвят 3-минутно филмче, посветено на България и българското в нас, ще ги комбинираме и поставим на нашата уеб страница“, „За 24 май, най-големият наш празник, ще издадем списание“, „Премествахме честванията за септември, дано да се оправим до тогава“¹⁸ и пр. А конкретно на въпроса: „Как отбелязахте във Вашата организация Лазаровден, Цветница, Великден?“, отговорите варират от рядкото „Не сме празнували“ боядисване на яйца с природни материали, както и общо празнуване с танци, чрез виртуална връзка“, „За съжаление само онлайн. Предните години организирахме голямо Великденско хоро на площада в Пилдо масовото „Отменихме тържествата, но организирахме колективно зен, но тази година нищо не можахме да направим“, „Организиране на конкурс за Великден. Извънкласни часове онлайн на тема Цветница и Лазаровден“, „Чрез видео уроци и всеки направи снимки от личния си празник, от който представихме във видео колаж в социалната ни страница“, „Стараем се да напомняме на хората за празниците, като публикуваме съответните четива в социалните мрежи и като им припомним ретроспективно как сме празнували минали години, за да останем заедно в мислите си

¹⁷ Пак там

¹⁸ АНЦНКН, сигн. АИФ VII № 4.

на тези празници“, „Излъчихме Възкресните богослужения на живо в Интернет“¹⁹, „За Възкресение Христово децата от нашата енория записаха видео послание за всички наши приятели и членове което разпратихме по повод празника. Имахме добри отзиви“, „Боядисах самостоятелно яйца. Дадох на други българи боя за яйца, които живеят в друг град“, „Успях да направя вкусен козунак. Всички, които са наоколо, го харесаха“²⁰

В проучването на Екатерина Травкина и Пиерлуиджи Сакко (Travkina and Sacco 2020) е отбелязано, че именно културният и креативният сектор са сред най-засегнатите вследствие на Ковид-19. Под въпрос е не само тяхното икономическо оцеляване, което е извън стандартните икономически рамки (там е особено застъпен доброволният труд, има немалко заети на половин работен ден – т.нар. трудова хибридность, както и множество фрилансъри), но и тяхната последваща активност. Виртуализирането на голяма част от техните дейности изисква допълнителни мерки и предложения за подобряването им – от обучението във виртуална среда, до достъпа до културни събития от всякакъв вид. Организациите на българските общности в чужбина попадат именно в тези сектори и е необходимо да се обърне внимание на тяхната роля не само от гледна точка на българската диаспора и съхраняване на българската идентичност, но и от гледна точка на организациите, които имат държавни политики – както на държавата-приемник, така и на изпращащата държава. На базата на представените данни може да се направи изводът, че в условията на пандемия българските общности в чужбина и техните организационни структури успяват, въпреки тежките условия, да останат активни и да поддържат своята българска идентичност. Както повечето организации, извършващи културни и социални дейности обаче, те имат нужда от морална и институционална подкрепа за изобретяването на различни инструменти за запазване на ролята им в общността, а и в съответното общество. Виртуализирането на дейностите им е видимо в посочените отговори. Подобни инициативи, които пандемията не може да ограничи, дори напротив – стимулира, обединяващи българите в чужбина²¹ или акцентиращи върху връзката им с България²², са един от инструментите за справяне с кризата. В тези процеси българските общностни организации продължават да изпълняват посланията си и да извършват своите разнообразни и разнопосочни дейности, но в сравнително по-малка степен.

ЛИТЕРАТУРА

Борисова 2017: Борисова, М. Случаят Ирландия – български институции и организации. – В: Борисова, М., Л. Гергова, Я. Гергова, Й. Еролова, Т. Матанова (съст. и ред.). Българи в чужбина, чужденци в България. София: ИЕФЕМ-БАН, 74–81. Достъпен на: <http://iefem.bas.bg/wp-content/uploads/2017/09/Abroad-Sbornik.pdf> (20.10.2020 г.)

Матанова 2016: Матанова, Т. Употреби на българското културно наследство от български мигрантски институции и функциите му за консолидация на българската общност в Хамбург. – В: Йовева-Димитрова (съст.). Българите в чужбина „...толкова близо, толкова далече...“. Ч. 1. София: РОД, 77–97.

---

¹⁹В такъв контекст вярващите, желаещи да участват в богослуженията, са принудени да се адаптират към нов начин на съвместно присъствие (Urry 2002).

²⁰ АНЦНКН, сигн. АИФ VII № 4.

²¹ Типичен пример е активизацията на българите в САЩ около кандидатурата за „Будител на годината“ на Тая Костова, създател и ръководител на „Антика България“ в Сан Франциско. Вж. <https://bnr.bg/post/101344077/deset-sa-finalistite-v-nacionalnata-kampania-buditel-na-godinata-2020> (25.10.2020).

²² Напр. инициативата на Вицепрезидента Илияна Йотова, назована „Будната България“, вж. <https://trud.bg/илияна-йотова-събира-късчетата-на-будната-родина/> (25.10.2020).

Пенчев и др. 2017: Пенчев, В., М. Борисова, В. Воскресенски, Н. Вуков, Л. Гергова, Я. Гергова, Б. Кулов, Т. Матанова, К. Михайлова, Й. Янев. Културно наследство в миграция модели на консолидация и институционализация на българските общности в чужбина. София: Парадигма.

Попчева 2020: Попчева, Ю. Виртуалното хоро. Групите по народни танци зад граница по време на епидемията от Ковид-19. – В: Илиева, А., В. Баева (съст.). Етнология и епидемии. Социокултурни измерения на пандемията от COVID-19. София: ИЕФЕМ-БАН (под печат).

Попчева 2020а: Попчева, Ю. Българите в Южна Франция. Групи и общности. – Във: Воскресенски, В., М. Христова, Т. Матанова (съст.). Български общности в чужбина: аспекти на културата, идентичността и миграцията. Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“ (предадена за печат).

Фондация ВCause 2020: Въздействие на кризата COVID-19 върху българските НПО. Проучване на Фондация ВCause. Достъпен на: <https://www.bcause.bg/razvitie-na-sredata/news-sredata/608-grazhdanskite-organizatsii-sa-se-spravili-v-krizata-covid-19-blagodarenie-na-chastno-finansirane,-dobrovolchestvo-i-sartsata-rabota.html> (18.10.2020 г.)

Gergova, Borisova 2015: Gergova, Y., M. Borisova. Cultural Heritage in Migration: Bulgarian Sunday Schools in Italy. – In: Papers of BAS. Humanities and Social Sciences, 2 (3-4), Sofia, Prof. Marin Drinov Publishing House of BAS.

Radchenko 2020: Radchenko, D. *Easter Online: Producing Spaces, Transgressing Borders*. Virtual presentation within THE 7th LUMEN CONFERENCE NASHS 2020, JUNE 25-26. Available at: <https://www.youtube.com/watch?v=NZknhWPkAcQ&feature=youtu.be> (20.10.2020).

Song and Walline. 2020: Song, P., J. Walline. 2020. *Virtual Technologies of Care in a Time of Viral Crisis: An Ethnographic View from Hong Kong*. – In: <http://somatosphere.net/forumpost/virtual-technologies-of-care/> (20.10.2020.).

Travkina and Sacco 2020: Travkina, E., P. Sacco. Culture shock: COVID-19 and the cultural and creative sectors. – In: OECD Policy Responses to Coronavirus (COVID-19). Available at: <http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/culture-shock-covid-19-and-the-cultural-and-creative-sectors-08da9e0e/> (30.10.2020.)

Urry 2002: Urry, J. Mobility and Proximity. – *Sociology*, 36 (2), 255–274.

Wahba et al. 2020: Wahba, A, E. R. Ottone, R. Amirtahmasebi. Culture in the COVID-19 recovery: Good for your wallet, good for resilience, and good for you. Available at: <https://blogs.worldbank.org/sustainablecities/culture-covid-19-recovery-good-your-wallet-good-resilience-and-/>;lhkgood-you (30.10.2020.)

ORGANIZATIONS OF BULGARIAN COMMUNITIES ABROAD DURING A PANDEMIC

Prof. Vladimir Penchev, Ph.D.

*Institute of Ethnology and Folklore Studies with Ethnographic Museum –
Bulgarian Academy of Sciences*

Aneliya Avdzhieva, Ph.D.

Freelance social anthropologist

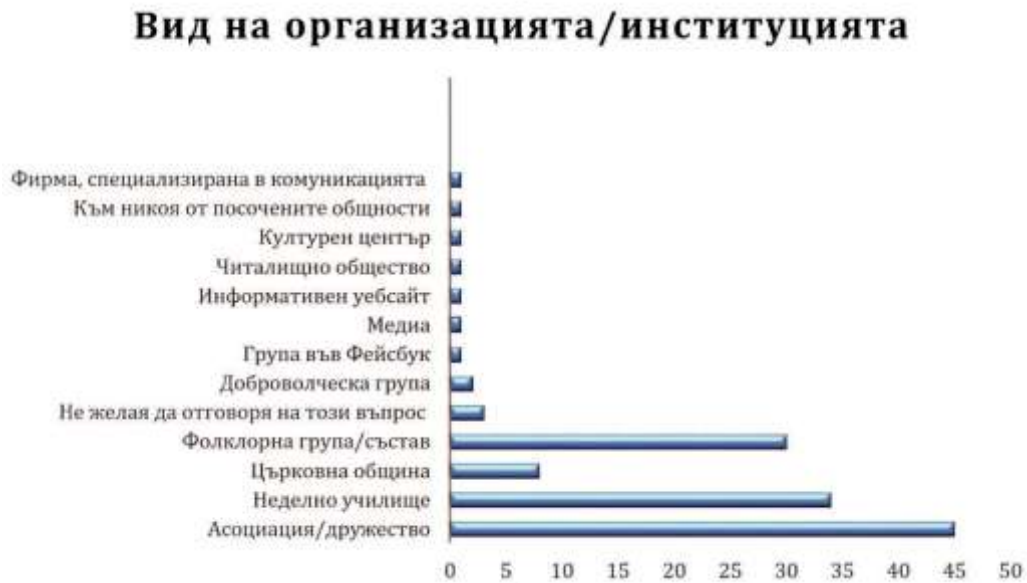
Tanya Matanova, Ph.D.

*Institute of Ethnology and Folklore Studies with Ethnographic Museum –
Bulgarian Academy of Sciences*

Abstract

Results from an online research and observations of Bulgarian migrant communities' organizations within and outside Europe due to Covid-19 pandemic. Main pillars are the

connections with the homeland, the hosting country, and with the local community, mechanisms for support, as well as forms of activities, festivity, and communal consolidation.
Keywords: Pandemic, Bulgarians abroad, migrants, consolidation, support.

Фиг. 1. Визуализация на институциите (по видове), участвали в анкетата.

Фиг. 2. Визуализация на отговор от анкетата.

Продължихте ли да се срещате и да осъществявате съвместни инициативи с представители на общността и след началото на пандемията?

